

המשפחה היהודית (וגם זו הכללית) עברה שינויים גדולים לאורך הדורות, וקיבלה בימינו "פנים חדשות". הביטוי המשמעותי לכך הוא חלוקת התפקידים הפנים משפחתית בין האיש והאישה. חלוקת התפקידים השונה מעוררת שאלות והתמודדויות חדשות בפני בני הזוג הדתיים. כחלק מהכנת התלמידים והתלמידות לקראת בניית המשפחה יש להתייחס לשינויים ולשאלות הנובעות מהם, ולהציע דרכי חשיבה לגביהן, כך שבבוא העת יוכלו הצעירים להתייחס בשיקול דעת לנושא חשוב זה.

מה משמעות חיי הנישואין ל פי המשנה? (מחויבות של כל אחד מן הצדדים: זכויות, חובות מחויבות)

הרב יעקב אריאל מבנה חדש במשפחה המודרנית

החיים המודרניים שינו את המערך הבין זוגי. מבנה המשפחה השתנה. ההלכה קבעה מסגרת לחיים המשותפים. אולם בהשתנות הנסיבות משתנו גם הדרישות ההלכתיות.

למשל, הבעל חייב במזונות אשתו. בתמורה האשה חייבת לבעל את הכנסותיה, אם יש כאלו. במקביל היא חייבת לשאת בעול הבית, אפיה ובישול, כביסה וניקוי, הנקה ואריגה, או סריגה, וכדו'. הלכה זו מבוססת על מציאות חברתית שהיתה נהוגה בעולם מאות שנים. עם המהפכה התעשייתית השתנו התנאים. האשה יוצאת לעבוד מחוץ לבית, ואת מקומה בבית תפסו מוצרים מתועשים ומכשירים מתאימים.... ההלכה כבר הציעה פתרונות לבעיות אלו: כגון יכולה אשה לומר לבעלה "איני ניזונת ואיני עושה" ... ניתן איפוא לשנות את תנאי הנישואין כרצון איש ואשה, ההסכם ביניהם הוא וולונטרי... בתחומים אחרים של האחריות למשק הבית אין להטיל כיום על אשה עובדת את אותה אחריות שהוטלה עליה בעבר. וכבר המשנה קבעה שאשה שהכניסה ארבע שפחות פטורה מכל עבודות הבית ויושבת בקתדרה...ובימינו, כשאשה מכניסה את משכורתה לקופה המשפחתית והמכשירים עושים את מלאכות הבית, כגון מכונת כביסה ומעבד מזון, ומצרכי מזון ואביזרי לבוש נקנים כיום ולא נעשים ביד, אין האשה חייבת באותן מלאכות שסבתה וזקנתה היו נוהגות לעשות. יתירה מזאת, אשה העובדת מחוץ לביתה במשרה מלאה, זכאית לצפות מבעלה שיהיה שותף לה במלאכות הבית, ובגידול הילדים. העול צריך להיות מוטל על כתפי שני בני הזוג, לפי יכולתו של כל אחד מהם.

הרב אליקים לבנון:

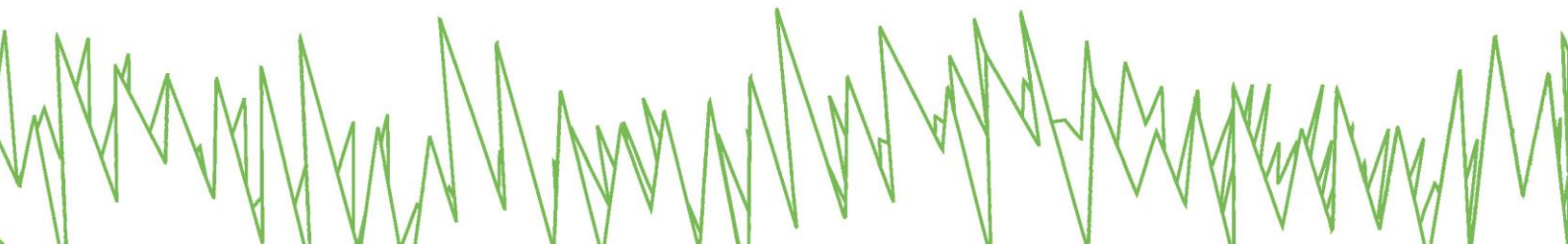
"...בסיס למשפחה הוא המעמד הנכון של הבעל והאשה. בפרשת בראשית אנו מוצאים ששני המאורות הגדולים היו אמורים להאיר יחדיו. הלבנה העלתה את הבעיה: "אין שני מלכים משתמשים בכתר אחד"! אמר לה הקב"ה: "לכי מעטי את עצמך"! גם האדם ואשתו היו אמורים לפעול יחדיו, עד שחטאו, ואמר הקב"ה לאשה כעין מה שאמר ללבנה: "ואל אישך תשוקתך והוא ימשול בך". אין מדובר על שלטון רודני של האדם על אשתו, אלא על הנהגה והובלה. בעל בביתו הוא מנהיג. בספר הכוזרי (מאמר שלישי, ה) מבאר שהחסידי-המושל דואג לכל חלקי גופו ונפשו, ומספק לכל אחד את צרכיו. כך גם "והוא ימשול בך" במשפחה: הבעל מקרין על אשתו ועל ילדיו בטחון, יציבות ושלוה. בני ביתו נותנים בו אמון וסומכים עליו בקבלת החלטות וכדומה..."

99 ש"ס את מ"מ אשה ביהדות אל פי המקורות שלמדת הסולא פנא ב"ן 5-0-5. מ"מ א"מ נ"מ

מ"מ. 5-5 מ"מ א"מ א"מ. (5, 4-5, 5, 5, 5)

בחי' אחת פסאולת שלפנייך ודני לאולא בשווא מניאקת

*הערה: השאלות הוצגו לתלמידות ללא התשובות.

הרב דב ליאור (אתר ישיבת בית אל)

שאלה:

האם מותר לבעל להשאר בבית עם הילדים, והאשה שמאוד משתוקקת לכך תלך להתפלל בבית הכנסת?

(כן, כי צריכה להיות חלוקה בנטל, כן, כי צריך להקל על האשה ולוותר לה כי היא כל-כך דואגת לבית, מהות הנישואים היא שכל אחד מבני הזוג יגרום לבן הזוג השני להרגיש טוב, ערך הנישואין עולה על ערך התפילה, לא כי הבעל מחוייב להתפלל במניין והאשה-לא.)

הרב דב ליאור (אתר ישיבת בית אל)

תשובה:

הבעל חייב בתפילה במנין, והאשה אינה חייבת בתפילה במנין. לכן עצתי היא שתזמינו בייביסיטר.

הרב יעקב אריאל (אתר האינטרנט שלו)

שאלה:

שלום לרב וחורף טוב.

א. האם יש היתר לאיש להתפלל תפילת שבת בביתו, לא במנין, במקרה בו אשתו מרגישה צורך ורצון להתפלל במנין? (מדובר במקרים ספורים ולא בהתנהגות שגרתית. עוד מדובר במקרה בו אין אפשרות ששניהם יתפללו במנין, בגלל ילדים קטנים, מניין אחד בישוב וכו')

ב. מה מציע הרב לומר בעניין זה לתלמידי ישיבות ותלמידות אולפנות ומדרשות כהדרכה חינוכית? חשוב לי לציין כי בכוונתי להפנות את השאלה לרבנים נוספים.

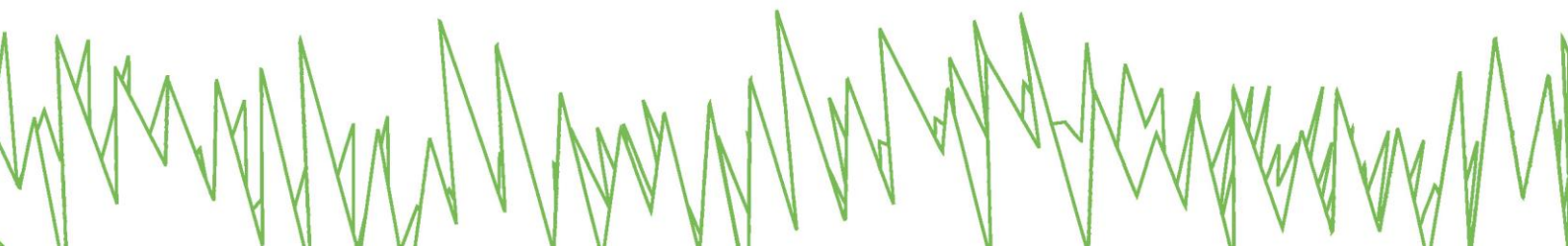
תודה רבה

הרב יעקב אריאל (אתר האינטרנט שלו)

תשובה:

א. ודאי שלא. הוא מצווה במניין ולא היא. ואם לא ניתן להתפלל בו-זמנית שמי מהם יקום ויתפלל מוקדם ואח"כ יתחלפו ביניהם.

ב. כהדרכה חינוכית אני מציע להסביר את התפקידים השונים של שני המינים. את העולם הציבורי והמשפחתי אין בונים על יסודות של בלבול ותערובת המינים והתעיה ששניהם שוים ותפקידיהם בעולם שוים, אלא על ההבנה שתפקיד האב והגברים הוא תפקיד אחד ותפקיד האם והנשים הוא תפקיד אחר וביחד בונים את בית ישראל.

הרב יובל שרלו (אתר מורשת)

שאלה

לכבוד הרב שלום,

במז"ט אשתי ילדה לפני כחודש. לעיתים קורה שאני נמנע מללכת לתפילה במניין כדי להקל עליה ולסייע לה בטיפול בתינוק.

רציתי לדעת מבחינה עקרונית עד כמה יש לדחות מצוות (תפילה במניין, לימוד תורה וכו') ע"מ לסייע לאישה בבית.

מצד אחד העוסק במצווה פטור מן המצווה ולכן עלי להישאר לעזור לאשתי ורק כשהיא תתפנה עלי להתפלל, מצד שני בזמן אחר כבר אין לי מניין לתפילה. אם הרב סבור שיש להשאיר לאישה את ההכרעה הרי שכפי שאני מכיר את אשתי היא עשויה "לשחרר" אותי לתפילה, אך לצבור כעס עלי בשל כך.

כיצד לנהוג?

תודה מראש.

הרב יובל שרלו (אתר מורשת)

תשובה

שלום וברכה

ראשית, תזכו לגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים.

שאלה זו הנראית פשוטה היא מהמורכבות בחיי בני זוג. באופן עקרוני, המחויבות של הבעל לתפילה במניין הופכת מיום הנישואין למחויבות של בני הזוג לתפילתו של הבית, והברית הנכרתת ביניהם נכרתת על דעת זאת שהבעל יהיה בתפילה במניין, גם כשהיה קשה לאשתו.

כנגד זה עומדים שני שיקולים: ראשון בהם הוא קביעת הגבול, שהרי לעיתים יש צורך באמת בעזרה, ואין זה נכון כי חובת הטיפול בילד מוטלת עליה בלבד. שני בהם הוא שלום הבית וצבירת הכנס.

על כן, על אף שלא ניתן למתוח קו גבול מדויק ניתן לומר כך: נקודת המוצא היא שהבעל הולך לתפילה במניין, וזו הסכמה של שניהם מיום חתונתם, וחלק מהברית ביניהם. ברם, כאשר מאוד מאוד קשה ובמצבים מיוחדים הבעל חייב קודם בעזרה ולאחר מכן בתפילה, אף אם הדבר יביא לביטול נדיר של תפילה במניין.

1. מהי נקודת המוצא המשותפת של המשפחה הספרדית והגבר חייב להתפלל במניין).

2. כיצד מסייע הפסל נקודת מוצא זו? (יש נסיבות מקלות, ויש לדון כל מקרה לגופו).

הרב אבישי שרייבר, "מלאכות שהאשה עושה לבעלה", מתוך: שני המאורות: השויון במשפחה ממבט יהודי

חדש עמ' 164

מקורות אחרים בגמרא מצביעים על כך שמלאכות הבית אינן דבר טכני בלבד; שמור להן תפקיד רב חשיבות בבניין הקשר המשפחתי:

אשכחיה רבי יוסי לאליהו. אמר ליה: כתיב: "אעשה לו עזר" (בראשית ב' י"ח), במה אישה עוזרתו לאדם?
אמר לו: אדם מביא חיטין, חיטין כוסס? פשתן, פשתן לובש? לא נמצאת מאירה עיניו ומעמידתו על רגליו?

נראה ששאלתו של ר' יוסי נובעת מן המקום של הגבר המרגיש שהוא הדואג לכל עניני הבית עד שאינו מבין מה תפקידה של האשה. הרי הגבר הוא המביא את החיטה לאכול ואת הפשתן ללבוש.

בתשובת אליהו לר' יוסי ישנם שני רבדים. ברובד הפשוט התשובה היא שהאשה עוזרת לאיש להגיע בסופו של דבר אל הלחם ואל הבגדים שכן גם תחומי העבודה הנחשבים באופן מובהק כגבריים אינם מגיעים לכלל מיצוי ללא אותן פעולות הנחשבות נשיות יותר. ברובד העמוק יותר מוגדר פה תפקיד האשה כ"מאירה עיניו ומעמידתו על רגליו". האשה הופכת את החיטה ואת הפשתן הטבעיים והפראיים ללחם ולבגד הביתיים והחמים. הגבר מביא מחוץ לבית את הפשתן ואת החיטים אבל הוא לא מכיר את הדרך להפוך אותם לאוכל ולבגדים – דבר הנעשה על ידי האשה. תפקידה של האשה אפוא רחב בהרבה מטחינת החיטה ומהכנת הלחם. האשה מעניקה לגבר מקום שיהיה לו לבית. עצם התיאור הזה של מלאכות הבית הטכניות כמאירות עיניו של אדם משקף את העובדה שבמלאכות אלה טמון דבר-מה משמעותי הרבה יותר: הבית עצמו נוצר בכך שהחיטה הופכת ללחם. תפקיד האשה, אפוא, הוא לא רק מלאכות הבית במובן המעשי אלא יצירת הביתיות במובן הנפשי.

כך אומר ר' יוסי עצמו במקום אחר: "אמר רבי יוסי: מימי לא קריתי לאשתי אשתי ולשורי שורי אלא לאשתי ביתי ולשורי שדי". ר' יוסי קורא שם לדברים ומגדירם על פי משמעותם הפנימית. הוא קורא לשורו שדה שכן הוא מבין שבעבודת השור תלוי היבול ולכן השור הוא בעצם השדה. על פי אותה דרך קורא ר' יוסי לאשתו בית שכן הוא מבין שהעובדה שיש לו מקום בעולם נובעת מאשתו. האשה נותנת לגבר את המקום שממנו הוא יוצא ושאליו הוא חוזר. המקום הנשי הוא המקום המכיל את העשייה, מעבד אותה והופך אותה לנוכחות בעלת משמעות. קלייר רבין, חוקרת העוסקת במשך שנים רבות בתחום הזוגיות, כותבת בספרה "משחק הוגן" שבכל מערכת נישואין קיים תפקיד שניתן לקרוא לו "תפקיד הרעה". משמעות תפקיד זה היא לקחת את האחריות הרגשית על הקורה בתוך המשפחה. זהו תפקיד שמתמלא בדרך כלל על ידי מי שמשקיע בפועל יותר בעבודות הבית וממילא עסוק יותר גם במילוי הפונקציה הרגשית של "ביתו".

הגדרת מילוי מלאכות הבית כתפקיד בעל משמעות רגשית של קבלה והכלה מסבירה את הקשר של תפקיד זה לאשה. היסוד הנשי מוגדר על ידי פסיכולוגים שונים כ-being (להיות) לעומת היסוד הגברי המוגדר כ-doing (לעשות). דמותה של "האשה-בית" כפי שהיא עולה מתוך המשנה, מתאימה לתכונות הנשיות. מלאכות הבית שהאשה עושה אינן מקבילות אפוא למלאכות הבעל מחוץ לבית. במלאכתה האשה יוצרת, מהווה את הבית, את כלי הקיבול שלתוכו יכול גם הבעל להיכנס.

הגדרות של גבריות ושל נשיות כפי שהן מוכרות בפסיכולוגיה אינן מחולקות באופן חד לגברים ולנשים, ומקובל שגבריות ונשיות הן "ארכיטיפים" המבטאים שני צדדים הקיימים בכל אדם ואדם. בכל גבר יש גם את הצדדים הנשיים ובכל אשה יש גם את הצדדים הגבריים. כלומר, אל לנו לצפות לכך שזיהוי האשה עם הבית יחייב את עשייתה בפועל את כל המלאכות. להלן נראה שגם בגמרא הדברים אינם כה פשוטים. בכל אופן, אנו למדים כאן על פן נשי שאמור להיות נוכח בכל בית.

הוסיפי את דברי דניאל שרייבר למנהל האופן שיבטאו את הפקדתו על הסוליה. "דניאל אבישי שרייבר
אומר: אפילו..."

מקורות עזר למורה להובלת הדיון:

* ניתוח דידקטי של הסוגיה במשנה: "תוצאות הבטלה"

<http://www.daat.ac.il/daat/toshba/avoda/totsaot.htm>

